

Mary Healyová

KAPITOLA PRVNÍ

ZPÁTKY NA POČÁTEK

MUŽI A ŽENY JSOU Z RÁJE

Průvodce Teologií těla
Jana Pavla II.

Jan Pavel II. začíná svoje učení o **teologii těla** překvapivým způsobem. Místo vznešených úvodních frází, jaké bychom očekávali, papež cituje úryvek z Matoušova evangelia o rozvodu. Nezaměřuje se však na rozvod samotný, ale spíše na nenápadnou pasáž, k níž se znova a znova vrací během mnoha svých následujících proslavů. Ta pasáž zní: „od počátku“.

Tu k němu přišli farizeové a pokoušeli ho: „Je dovoleno propustit manželku z jakékoli příčiny?“ Odpověděl jim: „Nečetli jste, že Stvořitel *od počátku* »muže a ženu učinil je«? A řekl: »Proto opustí muž otce i matku a připojí se k své manželce a budou ti dva jedno tělo«; takže již nejsou dva, ale jeden. A proto co Bůh spojil, člověk nerozlučuje!“ Namítnou mu: „Proč tedy Mojžíš ustanovil, že muž smí propustit svou manželku tím, že jí dá rozlukový lístek? Odpoví jim: „Pro tvrdost vašeho srdce vám Mojžíš dovolil propustit manželku. *Od počátku* to však nebylo. Pravím vám, kdo propustí svou manželku z jiného důvodu než pro smilstvo a vezme si jinou, cizoloží.“

Mt 19,3-9 (kurzíva přidána)

V této scéně se farizeové snaží chytit Ježíše do pasti dotazem na právní důvody k rozvodu. Pokud řekne: „Ano, je možný,“

obviní ho, že je zastáncem uvolněné morálky. Pokud řekne: „Ne,“ mohou ho obvinít, že je tvrdý rigorista.

Ale Ježíš jim odmítá odpovědět na jejich rovině. Místo toho je odkazuje na knihu Genesis, na původní Boží záměr s lidstvem. Naznačuje, že pouze když objevíme tento původní plán, můžeme porozumět naší situaci a najít odpovědi na naše otázky týkající se sexu a manželství. Abychom pochopili, kým nyní jsme, musíme se nejdříve vrátit do ráje.

Ježíš ale také ukazuje, že se něco změnilo. Teď, když přišel, situace, která byla podle Mojžíšova zákona běžná, už neplatí. Tvrdost srdce a z ní plynoucí rozvrat rodiny už nejsou nevyhnutelným následkem hříchu! Nastává nová doba, nová realita s novou silou, která nám umožňuje prožívat to, co zamýšlel Bůh. Vracet se zpátky k „počátku“ by jinak nemělo smysl. Jedině abychom oplakávali, co jsme navždycky ztratili. Protože však přišel Kristus, je možné obnovit neporušenost a krásu původního Božího plánu a ve skutečnosti i získat něco daleko většího.

Později se papež ve svém učení zaměřuje na jiný úryvek z Matouše (22,23-33), který slouží jako druhý orientační bod teologie těla. Tentokrát se saduceové pokoušejí přivést Ježíše do úzkých dotazem týkajícím se vzkříšení a jedné ženy sedmkrát vdané. Zde Ježíš mluví o *konci*, o vzkříšení k věčnému životu poté, co znovu přijde ve slávě, jako o jiném klíči k pochopení Božího plánu s lidskou láskou.

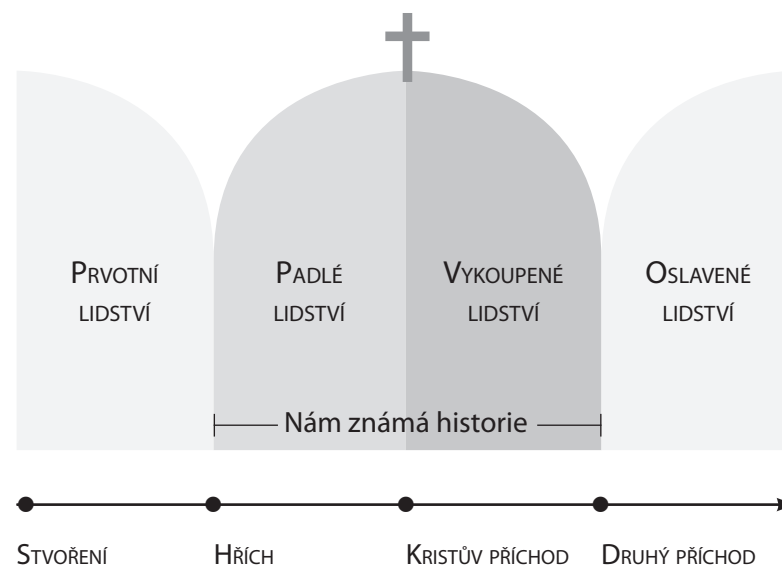
Jan Pavel II. umísťuje celé své učení do rámce Božího zjeveného plánu mezi tyto dva orientační body – „počátek“ a „konec“ lidské historie.

Představuje si tento plán ve čtyřech stádiích:

1. PRVOTNÍ LIDSTVÍ (ráj)
2. PADLÉ LIDSTVÍ
3. VYKOUPENÉ LIDSTVÍ
4. OSLAVENÉ LIDSTVÍ (znovu ráj)

První i poslední stadium se nacházejí zcela mimo hranice naší zkušenosti. Jediný způsob, jak je možná můžeme pochopit či si je představit, je naslouchat Božímu autoritativnímu slovu v Bibli. Druhé a třetí stadium dohromady tvoří historii, jak ji známe – padlé a vykoupené lidství, která se v naší zkušenosti překrývají a spolu existují.

Tato stadia ukazuje následující obrázek:

Kapitoly 2 až 5 této knížky se budou těmto čtyřem stadiím postupně věnovat. Zde se pokusím vysvětlit některé základní principy teologie těla.

„Jako muže a ženu je stvořil“

Jak je uvedeno výše, Ježíš slavnostně prohlašuje, že manželství je nerozlučitelné, a aby toto tvrzení obhájil, odvolává se na záměr Stvořitele od počátku. Ukazuje tedy, že manželství jako celoživotní svazek je něčím vepsaným do samotné naší přirozenosti, jak nás Bůh stvořil. Jan Pavel II. si tak klade za cíl do hloubky promyslet to, co nás Písmo učí o „počátku“. A v těch několika krátkých kapitolách o počátku, v Gn 1 – 3, nachází, podobně jako většina biblistů, nesmírnou hutnost, hloubku a preciznost vyjádření.

První věc, které si papež všímá, stejně jako každý, kdo pozorně čte knihu Genesis, je, že jsou zde dva odlišné příběhy o stvoření člověka. Ten první se nachází v Gn 1, kde Bůh stvořil člověka šestého dne jako součást sedmidenního pořádku:

I řekl Bůh: „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.“ Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.

Gn 1,26-27

Druhý příběh, v Gn 2, popisuje muže stvořeného z prachu země, dávajícího jména zvířatům. Potom Bůh tvoří ženu z mužova žebra. Tento druhý příběh ve skutečnosti pochází ze starší tradice. Odborníci ji nazývají jahvistická, protože je v ní Bůh nazýván *Jahve Elohim*, „Hospodin Bůh“, zatímco v Gn 1 jednoduše *Elohim*, „Bůh“.

Hlavním tématem prvního vyprávění je skutečnost, že člověk je jako muž a žena Božím obrazem. Lidé, narozdíl od všech ostatních tvorů, tedy mají k Bohu zvláštní vztah. Je pravda, že člověk je živočich, podobný v mnoha ohledech ostatním živo-

čichům. A přesto existuje něco, co ho od nich odlišuje a zrcadlí našeho božského Stvořitele. Pouze člověk je osoba. „A hle, bylo to *velmi* dobré,“ říká Písmo po stvoření člověka (srov. Gn 1,31; kurzíva přidána).

Co z nás činí Boží obraz? Tradiční odpověď zněla: náš rozum a svobodná vůle. Papež tuto odpověď potvrzuje, když používá pojmy „sebeuvědomění“ (nebo „vědomí sebe sama“) a „sebeurčení“.

Sebeuvědomění (rozum) je zjevné z faktu, že Adam poznává jiné živočichy, dává jim jména a zjišťuje, že se od nich liší. Je si vědom, že je „někdo“, a ne „něco“.

Adamovo sebeurčení vidíme ze skutečnosti, že může svobodně volit. Na rozdíl od zvířat je mu dáno přikázání, aby byla vyzkoušena jeho svoboda: „Ze stromu poznání dobrého a zlého však nejez“ (Gn 2,17). Pouze člověk je pánem svých vlastních skutků. Pouze člověk dokáže poznávat pravdu a svobodně ve shodě s ní jednat.

Jan Pavel II. však tradiční odpověď pouze neopakuje. Právě zde přináší jednu ze svých nejhlubších myšlenek. Genesis 1, jak zdůrazňuje, netvrdí, že nás Bůh stvořil jako osamělé lidské bytosti, ale jako muže a ženu. Je ohromující, že za tři tisíce let nikdo význam tohoto tvrzení skutečně nedoceníl. Znamená totiž, že samotné naše ztělesnění jako muže a ženy – tj. naše pohlavní doplňování se – odhaluje o nás, a tedy i o Bohu, cosi podstatného.

Na těle záleží

Abychom pochopili důležitost této myšlenky, musíme nejdříve odmítnout některá falešná pojetí těla. My všichni přejímáme jisté postoje k tělu ze světa kolem nás. Tendencí naší společnosti je tělo zbožšťovat a současně snižovat. Například jakákoli reklama, pokud není založena na zneužívání těla pro jeho *sex appeal*, pravděpodobně stojí na rozmazlování těla, ať už

prostřednictvím luxusních lahůdek, hormonálního ošetření nebo vzrušujících zážitků.

Obě tyto tendence pramení z pohledu na tělo jako na cosi nepodstatného; tělo nic *neznamená*. Společnost nám říká, že to, co s tělem děláme, je bez následků. Dokonce někteří křesťané chápou tělo jako jakýsi přívažek nebo pouhou skořápku obydlí duše.

Pro Biblii má však tělo nesmírný význam. Tělo není pouhou částí osoby; ono je osobou, neboť osoba náleží do hmotného světa. Nejsme dušemi, které byly přilepeny k tělům; jsme spíše tělesnými osobami.

Tuto pravdu intuitivně rozeznává i náš jazyk. Nejspíš neuslyšíte, že by nějaké dítě říkalo druhému: „Přestaň bít moje tělo!“ ale „Přestaň *mě* bít!“ Neříkáme: „Zuzanino tělo má rakovinu,“ ale „*Zuzana* má rakovinu.“ Dokážete si představit, že někomu tvrdíte: „Mám tě rád a chci s tebou mít vztah, ale nechci vidět, slyšet, čichem vnímat tvé tělo, dotýkat se ho či mít s ním jakýkoli jiný kontakt?“ Jaký vztah by to byl? Vůbec žádný, protože tělo je prostředkem, jímž jsme přítomni ve světě a vztahujeme se jeden k druhému.

Tělo je tedy viditelným vyjádřením osoby. Nebo, jak to vyjadřuje papež, tělo je *svátostí* osoby. Užívá zde slovo *svátost* v širším smyslu, jako „viditelné znamení neviditelné skutečnosti“. Tělo je vnější znamení, které odhaluje nitro osoby.

Stvoření pro jednotu

Co nám odhaluje lidské tělo? Na první pohled můžeme rozpoznat jednu hlubokou pravdu: Mužské tělo má podivuhodnou a unikátní schopnost sjednotit se s ženským tělem a ženské tělo s mužským. Evidentně jsme stvořeni tak, abychom se k sobě hodili. Vedle této schopnosti je tu do nitra vložená touha po této jednotě, přitažlivost a fascinace opačným pohlavím. *Tělo svojí*

pohlavní komplementaritou zjevuje, že jsme stvořeni pro vztah, pro meziosobní jednotu.

Písmo tuto pravdu vyjadřuje slovy, která řekl Adam, když poprvé spatřil Evu, svoji nevěstu: „To je konečně kost z mých kostí a tělo z mého těla!“ (Gn 2,23; ČKP). Adam byl uchvácen! Poznal v Evě – na rozdíl od živočichů – někoho sobě rovného, sobě podobnou osobu, kterou mohl *milovat*. Spatřil tedy někoho, komu se mohl zcela darovat a kdo mohl jeho dar přijmout a toto darování opětovat, aby vytvořili jednotu, která by naplňovala samotný smysl jejich existence.

Bible uvádí, že tato hluboce osobní jednotu, v níž se muž a žena stávají jeden pro druhého darem, se odehrává v jejich tělech prostřednictvím sexuálního objektu. „Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem“ (Gn 2,24, verš konkrétně citovaný Ježíšem v Mt 19,5). Je to jednotu tak skutečná a hluboká, že s Boží pomocí může dokonce nabýt konkrétní podoby v existenci jiné osoby.

Když o tom přemýšlíme, jedna pravda je zřejmá: Tělo je stvořeno pro manželské sjednocení. Je to v nás vepsáno, vtištěno do naší pohlavní odlišnosti jako muže a ženy. Bůh neřekl Adamovi a Evě, aby měli platonický vztah, aby dospěli k setkání myslí, aby duchovně souzněli. Řekl jim: „Plodte a množte se“ (Gn 1,28). Měli dospět k tělesnému sjednocení, které by bylo znamením a uskutečněním osobního sjednocení na nejhlubší rovině jejich bytí.

Musíme se tedy vrátit zpět k počátku, abychom naslouchali poselství těla, které je vepsáno do samé osoby: „Jsem stvořeno pro společenství osob – tj. pro meziosobní jednotu, v níž svobodně dáváme sami sebe druhému v lásce a lásku zpět přijímáme.“ Tělo říká: „Jsem dar. Mám schopnost dát samo sebe svobodně jiné osobě v intimním společenství lásky.“ Zvířecí tělo to neříká. Tučňák, pavián či krokodýl se mohou pářit, ale nejsou schopni darovat sami sebe druhému v intimním společenství lásky.

Jaký vztah to má ke skutečnosti, že jsme Božím obrazem? Genesis uvádí narážku, která se plně objasní až v Novém zákoně: „Učiňme člověka...“ (Gn 1,26, kurzíva přidána). Bůh sám je totiž společenství Osob, Trojice, v níž Otec, Syn a Duch svátý dávají sami sebe ve věčné výměně sebedarující lásky. „Bůh je láska,“ prohlašuje svatý Jan (1 Jan 4,8, kurzíva přidána). Otec zcela daruje sám sebe Synovi, nic si nenechává pro sebe; Syn tento dar vrací s nekonečnou láskou a vděčností. Jejich společenství je tak reálné a životodárné, že dává vzniknout třetí Osobě Trojice, Duchu Svatému.

Gn 1 – 2 tedy odhaluje nesmírný význam těla v Božím plánu. Jan Pavel II. říká:

Tělo, a pouze ono, je schopno učinit viditelným, co je neviditelné: duchovní a božské. Bylo stvořeno, aby přenášelo do viditelné skutečnosti světa tajemství skryté od věčnosti v Bohu.⁸

Lidské tělo má schopnost zjevovat Boha. Právě proto papež svoje úvahy nazývá „teologie těla“. Bůh není ani muž ani žena, protože je čistý duch. Přesto se v našich tělech, když tvoříme společenství osob v pravdě a lásce, zobrazuje a zviditelňuje neviditelné mystérium trojiční lásky.

Pravda dostupná všem

Skutečnost, že jsme osobami stvořenými k obrazu Božímu, nám dává nesmírnou důstojnost. Člověk nemusí být křesťan, aby tuto důstojnost uznal. Jan Pavel II. psal o lidské důstojnosti také z perspektivy Filozofie. My všichni tušíme, že v každé osobě je jedinečná hodnota a cena, kterou nemají jiné bytosti.

⁸ *Teologie těla*, 20. února 1980.

I německý filozof Immanuel Kant, který nebyl věřícím křesťanem, formuloval tento princip: Člověk je jediná bytost, která je cílem sama o sobě a nikdy nesmí být používána jako prostředek k nějakému cíli.

Zvláštní druh filozofie Jana Pavla II. se nazývá fenomenologický personalismus. Tato myšlenková škola usiluje o objevení pravdy o realitě uvažováním nad zkušeností.

Když se například někoho zeptáte: „Chceš být milován, nebo využíván?“ kdo se zdravým rozumem by si ne zvolil lásku? Všechno to můžeme vztáhnout ke zkušenosti chtít být milován, nikoli využíván, a k hlubokému utrpení, které zakoušíme, když jsme využíváni.

Lidské tělo říká: „Jsem osoba, a mám tedy nekonečnou hodnotu. Zacházejte se mnou s důstojností a respektem. Jediná pravá odpověď na mne je láska.“ Všichni lidé jsou schopni rozpoznat tuto důstojnost, jestliže čtou tuto pravdu vtištěnou do lidského těla.

Pomůcky ke studiu

Písmo

Mt 19,3-8

Gn 1,26-27

Učení církve

Člověk, jediný tvor na zemi, kterého Bůh chtěl pro něho samého, může sám sebe plně nalézt jen skrze upřímné darování sebe sama. (II. vatikánský koncil, *Gaudium et spes*, 24; upraveno)

Katecheze Jana Pavla II.

I. – IX. (5. září – 14. listopadu 1979)

Klíčové pojmy

Společenství osob: druh důvěrného společenství, které může existovat pouze mezi osobami díky upřímnému a vzájemnému daru sebe sama.

Osoba: bytost obdařená schopností poznávat a svobodně jednat, která je povolána ke společenství s ostatními osobami skrze upřímný dar sebe sama.

Fenomenologický personalismus: *Fenomenologie* je filozofická metoda, která se zaměřuje na zkušenost – tj. začíná pozorováním toho, jak se nám věci ve světě jeví, nikoli nějakým předpřipraveným systémem nebo kategoriemi. *Personalismus* je filozofie, která začíná mimořádně důležitou otázkou: „Co je to osoba?“ a radikální jedinečností osob jako odlišných od jiných druhů bytí. Filozofie Jana Pavla II. oba tyto přístupy sjednocuje a doplňuje myšlenkami svatého Tomáše Akvinského.

Teologie těla: úvahy Jana Pavla II. o významu lidské osoby, lásky, sexu a manželství ve světle těla, které byly předneseny na generálních audiencích v letech 1979 až 1984. Tyto úvahy, pramenící z Písma, přijímají skutečnost, že nejsme jen těmi, kdo tělo prostě mají, ale *jsme* tělesnými osobami, jejichž vnitřní život se odhaluje prostřednictvím těla.

Otázky k zamyšlení a diskusi

1. Vlastními slovy zkuste vysvětlit, proč se v 19. kapitole evangelia podle Matouše Ježíš vrací zpět k počátku, aby nás naučil, proč je manželství nerozlučitelné.
2. Jak například naše kultura zbožšťuje nebo ponižuje tělo?
3. Přečtěte si Gn 1,26-31; 2,7 a 1 Kor 6,19-20. Přemýšleli jste někdy o tom, že vaše tělo je viditelným odleskem neviditel-

ného Božího tajemství? Co tato zvěst změní na vašem postoji k vašemu tělu?

4. Přečtěte si Jan 3,34-35; 14,31; 15,9. Co vás tyto verše učí o Bohu jako společenství Osob? Jak může být vaše manželství či ostatní vztahy odleskem lásky Trojice?
5. Můžete popsat zkušenost toho, když cítíte, že jste využíváni, a ne milováni? Můžete naopak popsat zkušenost toho, když jste milováni a jedná se s vámi s patřičnou lidskou důstojností? Co vás tyto zkušenosti učí o vaší odpovědnosti vůči druhým?

Praktické uplatnění

Tento týden věnujte pozornost tomu, co čtete, vidíte nebo slyšíte v médiích či v běžné konverzaci o lidském těle. Vždycky, když toto téma přijde na řadu, poproste Pána, aby vám ukázal, jak je vidí on, a dal vám větší úctu k tělu jako viditelnému vyjádření osoby. Podobně se také modlete pokaždé, když se díváte do zrcadla.

Verš pro zapamatování

Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem,
stvořil ho, aby byl obrazem Božím,
jako muže a ženu je stvořil.

Gn 1,27

OBSAH

<i>Úvod</i>	7
Kapitola první ZPÁTKY NA POČÁTEK	15
Kapitola druhá PRVOTNÍ LIDSTVÍ.....	27
Kapitola třetí PADLÉ LIDSTVÍ	37
Kapitola čtvrtá VÝKUPENÉ LIDSTVÍ.....	49
Kapitola pátá OSLAVENÉ LIDSTVÍ	61
Kapitola šestá MANŽELSTVÍ: PRVOTNÍ SVÁTOST.....	71
Kapitola sedmá ŽÍT ONO TAJEMSTVÍ.....	81
Kapitola osmá LÁSKA JE PLODNÁ	93
Kapitola devátá BUDOVÁNÍ KULTURY ŽIVOTA	105
<i>Literatura k dalšímu studiu</i>	116

Ediční poznámka

Při citování katechezí Jana Pavla II. jsme vycházeli z třetího českého vydání (Paulínky, Praha 2006), někdy mírně upraveného vzhledem ke kontextu. V překladu citací Písma svatého byl upřednostňován český liturgický překlad Nového zákona (Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1998), v některých případech bylo nutno i novozákonní místa citovat podle ČEP. Starozákonní texty přejímáme z českého ekumenického překladu (ČEP). Výjimečně bylo nutné vzhledem ke kontextu překládat z angličtiny.